

ԽՍՐԱԳՐԱԿԱՆ

Թիֆլիս, 5 օգոստոսի

ԿԵՆՏԵՆԵՐԻ ՕՐԻԴՆԵՐ ՀՅՈՒՍԵՆԻ ԿՈՒՆԵԶԱՆԵՐԻ ՄԵՍԻՆ

Հարգելի լինելով շատ անգամ է վեր հանել, թէ ուսուսողական օրգաններում ինչպե՞ս թի՛ն են հիւրընկալուում ազգային խնդրի վերաբերեալ յօդաձեւեր: Քաղաքական լիբերալիզմի թանձր քողը, որով պարուրւած են այդ օրգանները, նրանց հասարակութիւն չի տալիս տեսնել, թէ ինչ առանձնատուր ու պատճառներ են հաստատուում այդ պահանջներն արժամարկելու: Ընդհանուր առմամբ նրանք ազգային խնդրներով զբաղուում են միայն այն ժամանակ, երբ զգում են, որ նրանց անուշադիր թողնելը բացասական ազդեցութիւն է թողնում պետական կեանքի զարգացման վրայ: Իսկ թէ այդ անուշադիրութիւնից այս կամ այն ազգը ինչպե՞ս է տառապում—դա նրանց սովորաբար թի՛ն է հետաքրքրում:

Այս տեսակետից առանձնապէս աչքի է ընկնում կողմնակի կենտրոնական օրգան «Քեյս»-ը: Ընդէմ է, նրա մէջ երբեմն շատ սուր յօդաձեւեր են լայն տեսում դաժնապէս ազգային դէմ ուղղւած հայտնաբերումներին: Ասկային ուշադիր ընթերցողը դրեթէ միշտ կը նկատէ, որ այդ յօդաձեւերն մէջ հայտնական ազգի ցուցումը չկայ, որ նրանց աւելի քաղաքական դեմոստրացիայի բնոյթ են կրում, քան թէ ազգային ուրոյն պահանջների պաշտպանութեան:

Իր այսօրինակ անհիւրընկալութեամբ «Քեյս»-ն աչքի է ընկել յատկապէս հայկական խնդրում: Նա շատ թի՛ն է արտայայտում այս խնդրի մասին: Արտայայտում է ինչպէս էլ հանդէս է բերել այնպիսի տարածումութիւն և անորոշութիւն մեր պահանջների ձևակերպութեան և պատկանութեան մէջ, որ իսկայն զգացւել է, որ նրանք թերթի սրտին բան չեն տալու:

Այսպիսի տարտամ հետաքրքրութեան ուղղակի կատարել օրինակ է տալիս «Քեյս»-ի № 206 ը՝ «Տաճկահայաստանի կոյունիզմի գոյացումը» խորագրեր կրող խմբագրական յօդաձեւի մէջ, որ թարգմանաբար տառով է բերւած «Հոնդոնի» անցեալ օրւայ համարում: Այդ յօդաձեւից մենք իմանում ենք, որ հենց այն ժամանակ, երբ հայ ժողովուրդը ստանանի երկու կողմ ուղղակի արիւնքաբան է լինում ոգեւորւած այն մարմնով, թէ Ռուսաստանը իր դաշնակիցներին հետ միասին պէտք է չափախել թիւրք-զերմանական հիդրային զուլտիւնները և նոր կենսը ու արև պարզել բազմաշաղկապ Հայաստանին՝ հենց այդ տրագիկական վայրկեանին:

— Գաղթականական վարչութեան գլխավոր պաշտօնատերերից մէկը գնացել է Տաճկահայաստանի զբաղւած գաւառները՝ ուսումնասիրելու «ազատ» հողերի քանակն ու որակը: Մտադրութիւն կայ այդ հողերի վրայ բնակեցնելու ուսուսողական կամ կազմակերպիկ կարգադրւած է Այսպիսիքով, Դիպլոմի և Բայազետի հովիտներում բացի ուսուսողականներից և կազմակերպիկ ուրիշ եկուր տարրերի հաստատելը արգելել: Առայժմ այդ վայրերի ազատ հողերը մշակելու համար կազմւած են աշխատանքի անցնել դուռնիներ, որոնց մէջ հայեր և վրացիներ չեն ընդունուում: Ըստ երևոյթի այս բազմաբանութեան նպատակն է «Տաճկաստանի և Ռուսաստանի սահմաններում ուսուսողականութեան մի քանակական ընդարձակ շնորհ ստեղծել և այդպիսով բաժանել ուսումնային տանկանայինքը»: Այս այսպիսի ծրագրերի մասին է խօսում «Քեյս»-ը: Նա պատմում է այս բոլորն այնպիսի անտարբերութեամբ, կարծէք խօսքը վերաբերում է որեւէ երկրաբանական կամ հանքաբանական երևոյթի, բայց ոչ թէ մի ամբողջ ժողովրդի համար մահաւան և կենսիկ նշանակութիւն ունեցող խնդրի:

Մենք հուսաւոր ենք հայութեան ճակատագրին և վստահ ենք, որ ոչ մի ոչ չպէտք է կարողանայ նրան արժատախել անել իր հայրենիքից: Ակամ լինելով անհիւրընկալութեան և երկտեսարգ թիւրք-զերմեր շատերն են հայ ժողովրդի դէմ դիւանային ծրագրերով պատմութեան ասպարէզ ինչ, բայց ամենքն էլ խորտակւել են իրենց անարդար զործի ծանրութեան տակ, իսկ հայութիւնը դեռ կանգուն է իր ներքին հողի վրայ և հակառակ նրան հարւածող փութորիկներին ոչ մի հակամակտութիւն չէ ցոյց տալիս չբանալու այնտեղից:

Սակայն այս բոլորով հանդերձ մենք չենք կարող անուշադրութեան անել, որ կողմնակի օրգանը, հասարակ դիտողի և անտարբեր նկարագրողի դերից չէ զուրս զալիս: Այս վերաբերական անտարբերութիւնը թող խրատ լինի մեր այն տեսաբան քաղաքագետների համար, որոնք սիրում են հայ ժողովրդի բաղնիք ու անպազան ուսումնական լիբերալիզմի յաղթանակի հետ կապել:

ուսումնական տնտեսական անարդարութեան ճանաչումն ամբողջական չէ: Դրանք զբաղւած են իրենց զբաղւած համար, զենքերով Բուրսիովի գործերի վերացումը զերիներ և աւարների քանակութիւնը հետեւեալն է. զենեւրայ Կալիկիի գործերի վերացել են 2,384 սպայ և 107,225 զինուոր, 147 թնդանօթ, 459 զնդանօթ և 146 ումարձիգ ու անկանաձիգ. զենեւրայ Լեւիցի գործերի վերացել են 2,139 սպայ և 100,578 զինուոր, 127 թնդանօթ, 424 զնդանօթ, 44 ումարձիգ և անկանաձիգ և 35 ումարձիգ արկղ. զենեւրայ Սախարովի գործերի վերացել են 1,967 սպայ և 87,248 զինուոր, 76 թնդանօթ, 232 զնդանօթ, 119 ումարձիգ և անկանաձիգ և 128 ումարձիգ արկղ. զենեւրայ Շչերբատովի գործերի վերացել են 1,267 սպայ և 55,794 զինուոր, 55 թնդանօթ, 211 զնդանօթ, 29 ումարձիգ և անկանաձիգ և 129 ումարձիգ արկղ. Գուսարն է 7,757 սպայ և 350,845 զինուոր, 405 թնդանօթ, 1,326 զնդանօթ, 338 ումարձիգ և անկանաձիգ և 292 ումարձիգ արկղ. Բացի այդ, վերցւած են բազմաթիւ հրացան, 30 վերստ նեղ զնդի երկաթուղի, հեռախօսի սարքավորում և մի քանի մթնանոց, ռազմականութիւն ու ինժեներական կայք:

II

Արեւմտեան ճակատ. — Փոփոխութիւն չկայ: Կովկասեան ճակատ. — Կալու-Պասալայից հարաւ (Պարսկաստանում, Ուրմիայի լճից հարաւ-արեւմուտը) հակառակորդի զօրամասերի յարձակումը յետ մղեցին:

ԱՐԵՎՍԵՆԻ ՈՒՆԵՐԻՍ

ՊԱՆԻՉ, 3 օգոստ. — Մերկուրի պաշտօնական հաղորդագրութիւն: Սոմա գետի անհետանումը Քրասնովոդսկի հրեաների ուժով զործողութիւն է ցոյց տալիս՝ գետից հրեան մի քանի ճակատամարտերում, ինչպէս և Բելուսայից ու Կարսից հարաւ և Լիզոնից հիւսիս շրջաններում: Գրեմանական մի նետախոյզ խումբ, ետեւ ումարձութիւնից յետոյ, Բոնիցի հիւսիս-արեւմուտը թափանցեց Քրասնովոդսկի գետի առջից ցցած մի փոքր մասի մէջ, սակայն հակադարձակումով անմիջապէս յետ շարուել: Մասին ալ ասինքն մի շարք փոքր ձեռնարկներին փայլուն կոխներ Քրասնովոդսկի հետաւորութիւնն աւելի զբաղւած թշնամու խրատներով 3,000 մետր երկարութեամբ ճակատի վրայ, 100 մետր խորութեամբ: Շաղկ-Սենա-Պիսից հիւսիս գերմանայիները մտադիր էին հակադարձակում գործել, սակայն զանազան թիւերն անհաջող կրակի պատճառով չէլով: Շարունակուում է բաւական կատարի օրակարգութիւնը Յիւրի-Վո-Շաղկար ճակատամարտում: Բոլոր ճակատները վրայ գիշերը խաղաղ անցան:

ԼՈՆԴՈՆ, 2 օգոստ. — Անգլիական հաղորդագրութիւն: Վերջին օրերի տեղական կոխների արգիւնքն եղան այն, որ Պոլսից հիւսիս-արեւմուտը մենք զբաղւած ենք համարեալ բոլոր այն իւրաքանչիւրները, որոնք մէջ ամբողջ էր թշնամին յուլիսի 31-ի առաւօտանուն երկի գիշեր մենք մտանք Մուկլէ անգարակի մօտ հակառակորդի խրատներին մէջ և վերադարձանք 11 գիշեր վերջում: Մեր ալ թիւի վրայ, մենք զորքամանքով մեր խրատներին վրայ յարձակւում: Թշնամու երկու փորձերը վաղեմիկը՝ նրան կրակաւոր պատճառով: Գիւլիկից դէպի հիւսիս-արեւմուտը թշնամին պայթեցրեց մի փոքր քանակ, մենք զբաղւած զայն: Մենք փոքր: Անցած գիշեր մենք ձեռնարկեցինք իր թէ գրո՛ւ ենք տալիս Արեւմտեանից հարաւ: Թշնամու խրատներին վրայ և փոքր յուրում տալ: Զարեհնք նրա խրատներին: մեր հրետանին նպատակը կերպով օգտագործեց այդ հանգամանքը:

ԻՏԱԼԱՎԱՆ ՊԱՆԻՉԱՍ

ԼՈՆԴՈՆ, 2 օգոստ. — Իտալական պաշտօնական հաղորդագրութիւն: Օգոստոսի 1-ի գիշերով 112-րդ զորքամասի զաւորի գիւրդները հարսօթ վրայ վանցինք մի քանի հակադարձակումներ և երկի գրո՛ւ տեին թշնամու գիշերի վրայ: Սոմադարձից արեւմուտը թշնամու մի քանի խրատամասին մասերը՝ գիշեր վերջինով 1410 զինուոր, որոնց մէջ 31 սպայ: Գործիցայից արեւելք լեռնային վայրում, յամառ Լուրից յետոյ, մենք զբաղւած ենք հակառակորդի նոր խրատները՝ վերջինով 220 գիշեր, որոնց

հրատարակւան մօտ օրերս, մինչև օգոստոսի 15-ը, որ է նրանց մեկնուումը մի ժամուր թաւանքը:

Վերին պալատի անգամներ, կոմս Տերախիայի գլխավորութեամբ, Ռուսաստան ճամբորդութեան ժամանակը և ուղեգրին է հետեւեալը. առաջինից, երկուսրթի կը մեկնեն Տոկիոյ, երկուսրթի 17-ին կը հասնեն Վազիլիս-օգոստոսի 26-ին կը մեկնեն այնտեղից, 26-ին կը հասնեն Պատրիարքի, որ կը թաւան երկուսրթի:

ԶԻՆԵՆՈՐԱԿԱՆ ԴԱՄԱԿՆԵՐԻՑ

(Դեղեր ու պարտիզ)

I

Զինուորական կենսըն էլ ունի իր առանձնատուր անհատականութիւնը: Մարդ ու բարակ կուրք գտնւում են հասարակական արտաճարութիւններն ու կենցաղը, աւելի ևս զինուորական խնդիրներին վերաբերանց ու զարմը:—Արաւը զինուորական կամար լուրջ և մտադրաւոր խորհրդածութիւններ են մշտապէս ինչ ասել կուզի, որ զինուորականն ու զինուորայինը շատ պարզ փոխարին են: Ունենալ իրենց արտադրութեան անհիւ, որոնք յաճախ ձեռնարկի են փոխուում: Զուրկ հասարակական խաղաղ ժամանակների զարմում թիւերն են ստեղծում կամ հետաւում զարմութիւնները: Մեր երկու ճակատներում մղուող պատերազմը՝ դիւրեային տեսակետից միմեանց խիստ հակադրական են: մէկը Կովկասեանը՝ գերազանցապէս լիւծ-նային, իսկ միւսը, Արեւմտեանը՝ դաւաճային: Շարունակ լեռներ, ձորեր, կիրճեր, որոնց վրայ մղուում է Կովկասեան պատերազմը:

Մեր ու թշնամու գիշերը մի մեծ ձորակով էին բաժանուում իրարից: Երկու իւրաքանչիւր հանդիպական լեռների զապաթներով մեր ու թշնամու խրատները զինուորների մասին: Ոչ ոք չի կաւկածուում նրանց թափութեան մասին: Նրանք կուրում են վրաբանների պէս: Անգլիական հրետանին անհաղթ պաշտպանութիւն է ցոյց տալիս և հետաւում է զարմում խրատներին: Նրանք խնայելով կենսանքը, հրետանին չնորհիւ, մեր զինուորները ճամբայ են բանում դէպի յաղթութիւն և չափազանց մեծ կորուստներ չեն տեսնել իրենց շարքերում:

II

ՊԱՆԻՉԱՍ, 3 օգոստ. — Ընդհանուր շտաբի անգամ, պետական և զինուորական խորհուրդների անցած, զինուորապետական, հետախուզողի գիշերով Ռուսական Նշանակում է հիւսիսային ճակատի բանակների ընդհանուր հրամանատար, Մալով պետական և զինուորական խորհուրդների անգամ և զենեւրապետական:

ՄՈՍԿՈՎԱ, 3 օգոստ. — Նրան հանկուց մի կազմակերպութիւն, որ ոսկի զորամեր էր գտնւում ուղարկում Գերմանիայ: Մոսկույում ձեռքարկւեց կազմակերպութեան պետ Սախարովը, բամբակի խորհրդի վաճառական, բանկային գործիչ և Ֆրեմայի տէր: Զինուորական ժամանակ նրա մօտ գտնւեց 25,000 ուրու: ոսկի զորամ և զենած և արտադրւած զորամի արձանագրութիւններ պարունակող ամբարներ: Սախարովը ունեցել է զորակալներ, մեծ մասը ռուսաբաններ, որոնք զաւանդուում զենիւն են եղել ոսկի փողի ու Բուխարայի, Պարսկաստանի և Ալանաստանի վրայով արտադրւելիս Գերմանիայ: Սախարովի ձեռքարկումից առաջ Տաշքենդում բռնեց Պրիստաւովը, որի ձեռքարկումով երեւան հանեց կազմակերպութիւնը: Գործը յանձնեց զաւանդական ինժեներներին:

ԱՐՏԱՍՏԱՎԱՆ

ՏՈՒՐԻՍ, 1 օգոստ. — Պալատի միջնաբերդը իշխան Կանինին յանձնեց մի կազմի հրովարտակը՝ իշխանի Ռուսաստան ուղարկելու մասին: Իշխանին ընկերակցելից անձնատուրութիւններից առայժմ մտաւանդւում են զենեւրապետական Զուրաբովը, զենաւ Արապիկը, պալատի միջնաբերդի զարմումը Մարգարիտ և Ֆիլիպի: Կազմակերպութիւնը իշխանի Նիկաթիւնը: Միւս մասնակցողներն անունները կը

ՍՊԱՍՈՂՆԵՐ

II

Կեր Եանկուս, մկայ...

Չորս աղայ ունէր: Երեքը սպանւեցին: Ընդհանուր կողորմելից առաջ իսկ մէկը կորաւ անհետը՝ կողորմելիք արաւանքի մէջ: Վրայ հասաւ նախաճաշը: Իր այրը դառեալ հետ, պահանջեց Կովկաս՝ փախչողներէ: Կովկասեան ճամբով: Կովկասում այդ դուստրն էլ մնաւ ու պատուը թաւան զինուորին միմեանց:

Վաթուան տարեկան կին էր՝ տկար ու փոքր: Դէժը՝ ողջ կնիւն ու վրայ: Նա իր աչքերովն էր տեսել երեւորիները սպանութիւնը: Դիմապէս պատուը այդ արտաքիններին, բայց նրա մարմինը կնիւնց և այնուհետեւ նա ման էր դալիս անհաստատ, շնաւ: Կառնուր: Լեզուն թունելից, հաղիւ էր շարժում: մի քանի խօսք զուրս հանուր համար: Աչքերի լուրջ պղտորակց, մարդ յիշողութիւնները խոր անցան նրա հոգու երեւը և խորքում, մթութեան մէջ, անշարժացել էին, ճանձնացել՝ յամբ: Թանձրամած ու զաղէ...

Օտարութեան մէջ, նրան մի անհիւստիս և նա քնում է այնտեղ, հաց ուտում... ապրում է ապրում, զարմացած, «իրաւ» կիսակենդան, հայնացքն անիմաստ, շրթունքները ցամաք, կզակն երեւում...

Որդուն է փնտրում, որ կորել էր անհետը: Աչքը միշտ ճամբին, գտնուելու հետեւում եկեղեցու մօտ, փողոցում, և նայում է՝ անցողիկներին զրաւում, կը յօգնի, կը նստի զանտին ու կը շարունակի դիտել:

Եկեղեցու դուռը երբ բանան, պատուը ներս էր մտնել: Աղօթքը կանգ ու կը կենայ՝ աչքը դէպի դուռը: Դրանք եկեղեցին: Ժամերգութիւնը վերանայուց յետոյ, նա դուրս է գալիս ու պոռոյտ անում եկեղեցու բակի մէջ...

Դիտում է ամենքին և օրը մէկ անգամ, օրը երկու անգամ՝ մին առաւուս, մին երեկոյան: Կարգում է մարդ կանց:

«Թողային տեսէր ես... կը ճանչնամ, մկայ»:

Վ. Վալադան

առնում է ինքը: Յոգնածութիւնն ու թաղը չէին արգելում մեզ ուրախ լինելու մեր յաղիկ ձեռնարկութեան տաւարամար: Սպայ, զինուոր, բոլորս էլ ուրախ էինք և ամեն մէկը իր արածներէր էր պատմում: Դժուար թէ ասելի մեծ օրակարգութիւն լինի զինուորի համար, երբ նա փառաւոր յաղթութիւնից յետոյ հաշիւներ է տալիս իր արածների մասին և հոգու խորքում քաղականութիւնը զգում: Կարծես հարսանիք լինի, հիշ, աղապակ, երգ մի մեանց խառնած մէկը միւսին չի կհակառակում: Ստուգում ենք մեր կարգաւորները, մօտ է գալիս մի զինուոր:

— Ձերդ աղնութիւն, կօշիկս վերաւորել է:

— Ինչպէս, կարցնում եմ:

— Ձերդ աղնութիւն, կօշիկս վերաւորել է, այդ ասելով շուտ է տալիս կօշիկ կրունկը, որով անցել է թշնամու զննարկ:

Սա նայում եմ նրա երեսին, ընկերներս և շրջապատող զինուորները սկսում են քրքշալ: զինուորը շուտ է գալիս դէպի ընկերները: Ինչ արած, ես էլ եմ հարկադրւած ձիւղաղում:

— Ձերդ աղնութիւն, կաթսան (ԿՈՒՇԵՆԻ) վերաւորել է և ցոյց է տալիս զննարկով ծակով սանիքին:

— Դէ ես ինչ անեմ, որ ծակել է սանիկը, կէս բարկացած պատասխանում եմ նրան:

— Ձերդ աղնութիւն, ախր ինչո՞ւ պէտք է ուտեմ կերակուրս, չէ որ ծաղցած կը թաւա:

— Հա, սիրելիս, նորը կը տան քեզ: Հրամայում եմ ուս հարկն է իսկոյն փոխել կաթսայի ծակելու պատճառով վշտացած զինուորի կաթսան:

ՄԱՍՈՂԻ

II

«Քեյս»-ն իր առաջնորդող յօդաձեւ ձեռնարկ խորհրդակցութիւններ է անում թիւերի և կառավարական շրջանների հոգեբանական դրութեան անհրազելանութեամբ մասին:

Պատերազմի ընթացքում և նրանից յետոյ ժողովրդական մասաների հոգեբանութիւնը, որ ամենափոքր կերպով կապւած է ներկիւ ճամայնարկային անցքերի հետ, չէ փազանց կարեւոր և բարդ ուսումնասիրութեան նիւթ է կապում քաղաքականութեան համար: Իր պատերազմի նպատակ մասնատուած քաղաքական ու ընկերային խնդիրները, որոնց իրականացման առ

ՊԱՆԻՉԱՍ

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ԳՈՏ. ՀՈՐ. ԳՈՐԸ.)

ԳԵՐ. ԿՐԱՍՆԱՆՍԵՐԻ ՕՏԱՐԻՑ

3 օգոստոսի

Արեւմտեան ճակատ. — Զոյուտայա կողմ գետի վրայ, Բրեժնևսկից հարաւ, մեր զօրքերը մի քանի վայրերում գրաւեցին գետի արեւմտեան ափը: Հակառակորդը հակադարձակումներ է գործում՝ արգելելով մեր նոր յարձակումը: Զոյուտայա կողմից գետի մէջ շրջանում մեր զօրքերը կուգով առաջանում են: հակառակորդն այստեղ յուսաւորում դիմադրում է: Ինտարկցա գետի վրայ

մենք վերցրինք Զոյուտային տաւան ու Մանեւաւ գիւղը (Զոյուտայից հարաւ-արեւմուտ): Դիւանային և Կորստայի ուղղութիւնների վրայ հակառակորդը մեր ճնշման տակ նահանջում է դէպի արեւմուտը: Մեր զօրքերը մի շարք բարձունքներ գրաւեցին Կորստայից և Արեւմտայից արեւմուտը: Կորստայի ուղղութեան վրայ, Կապուլ լեռան շրջանում, յարձակման գիւղում: համար թըշնամու արած փորձերը յետ մղեցին մեր կրակով: Ստացւած վերջնական հաշիւներով թշնամիներն անաւան, մայիսի 22-ից մինչև 30-ը, Պրիպլեստա գետից մինչև

տել Արարիկութիւնս. — Եւ յարբոս, ի
տակի ի այն զարգացողութիւնն ունեց
տալովն միւս շրջապատող ցեղերի մ
տնչուշտ պիտի գործէն շինէր իր պ
պաղանդն առաջ մղելու, բայց որով
աջողութիւնն չունեցաւ:

Իրաւա

